Tezele din iulie 1971: Atitudini şi reacţii în presa literară

Corina Maria MARIN

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Bd-ul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu, 550024, Romania,
Tel: +40-(269) 21.55.56, Fax: +40-(269) 21.27.07, E-mail: litere@ulbsibiu.ro,
Personal e-mail: corina.marin@ulbsibiu.ro

July Theses of 1971: Attitudes and Reactions in the Literary Journals

This paper aims to present a general survey on the first attitudes of the Romanian writers in the 70's regarding the Theses of July 1971, a document imposed by Nicolae Ceauşescu that required certain political, ideological cultural and educative expectations from their part. The relationship between the political environment and social and cultural environment is not a mechanical one, and even a dictatorial decision is not always automatically applied and the way the initiator requires. That is why most of the writers did not comply with the proposed measures.

Keywords: July Theses, national-comunism, Party Ideology, literary journals.

Tezele din iulie 1971 sunt socotite actul de naştere a unei întorsături în politica partidului comunist, a ceea ce se va numi curent, dar neoficial, *minirevoluţia culturală*, în realitate un mijloc de protecţie a autarhiei. După vizita oficială în China şi Coreea de Nord, în vara anului 1971, Nicolae Ceauşescu propune Comitetului Executiv nişte *măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii*. Aceste propuneri de măsuri, *tezele* propriu-zise – au reprezentat de fapt un preambul ideologic urmat de 17 puncte de dispoziţii concrete. Preambulul certifică realizările de seamă ale socialismului în plan economic şi chiar spiritual, şi constată lipsuri în conduita politică, ideologică, educativă şi culturală.

Aceasta impune ridicarea nivelului combativităţii revoluţionare şi a spiritului militant, partinic, al întregii activităţi politice, ideologice şi de educaţie comunistă a maselor desfăşurate de organele şi organizaţiile de partid, de organizaţiile de masă şi obşteşti, de organismele de stat, de instituţiile de propagandă, ideologice şi cultural-artistice. Punctul 1 afirmă necesitatea creşterii rolului conducător al partidului, funcţia sa de control şi importanţa promovării ideologiei sale în masa oamenilor muncii simultan cu creşterea combativităţii împotriva influenţelor ideologiei burgheze, a mentalităţilor retrograde, străine principiilor eticii comuniste şi spiritului de partid. Punctul 2: învăţământul de partid generalizat trebuie îmbunătăţit. Punctul 3 reclamă activizarea şi extinderea formelor muncii politice şi culturale de masă, din categoria celor folosite la începutul democraţiei populare şi în China momentului: gazete de perete mobilizatoare, angajând satiricul, agitaţie vizuală la locurile de muncă, agitatori pentru munca de la om la om, brigăzi artistice pentru mulţimi. Şi aşa mai departe până la 17, în limbaj de lemn agresiv...

Istoricul literar Marian Popa consideră că din cuvântările lui Ceauşescu de după iulie 1971 se pot extrage următoarele idei: procesul revoluţionar nu se termină o dată cu preluarea puterii, ci se extinde ulterior, pe plan internaţional continuă să se accentueze contradicţiile între capitalişti şi proletari, între imperialişti şi cei în curs de dezvoltare şi autonomizare, lupta de clasă ia noi forme. După tezele din iulie, Ceauşescu va cere în orice discurs măsuri de îmbunătăţire a conduitei social-politice populare fiind la ordinea zilei lozincile despre educaţia revoluţionară a populaţiei, indiferent de vârstă, sex, profesiune, naţionalitate. Cuvinte-cheie sunt organizare, disciplină, ordine, nouă ordine. Nu lipsesc imperativele: să facem totul, trebuie, nu se admite, nu se poate, etc[1].

Dumitru Popescu („Dumnezeu"), secretar al Comitetului central al partidului, răspunzător când de presă, când de cultură, când de televiziune, când de propagandă sau formarea activiştilor de la Ştefan Gheorghiu – când aproape de toate la un loc – fiind

probabil mintea cea mai diabolică dintre înalții demnitari – la o consfătuire de lucru cu activiștii superiori pe baza *tezelor din iulie*, afirmă că lumea socialistă românească a ajuns la un punct din care se vede cum conștiința a rămas în urma existenței materiale[2].

În iulie 1971 se anunță organizarea unei plenare pentru probleme ideologice. Ea se va ține însă în luna noiembrie, până atunci activiștii și lucrătorii din presă agitându-se inutil, neștiind cum ar trebui *puse problemele* și încotro se îndreaptă propaganda oficială. În final, nu se întâmplă nimic remarcabil, nici cel puțin criticile și măsurile dure nu se deosebesc de cele precedente. Lozinca este în continuare construită pe șabloanele „să facem totul", „trebuie", „este necesar", „nu se admite, tovarăși!". Noul pentru conducerea partidului înseamnă însușirea lozincilor expuse de secretarul general și reluarea lor la nesfârșit, cu patos și convingere. În acest caz devine limpede că scriitorii români, în special, și intelectualii, în general, nu au deschidere către literatura sau studiile din Vestul capitalist.

După asemenea indicații, apar și declarațiile de susținere. Scriitorii care susțin public inițiativele se pot împărți în mai multe categorii. Înainte de a încerca o grupare, trebuie precizat că majoritatea scriitorilor nu a susținut tezele din iunie și nici nu le-a aplicat. Printre motivele acestui refuz se numără: tezele nu răspundeau unor necesități de creație, ci erau de sorginte ideologică; scriitorii în vârstă aderaseră cândva la susținerea propagandei de dreapta sau chiar de extrema dreaptă, apoi plătiseră crunt, cu ani grei de temniță, condamnați de Carol al II-lea sau, mai târziu, de regimul comunist; cei tineri nu credeau în necesitatea unor asemenea atitudini; aplicarea tezelor însemna constrângerea actului de creație; omagierea partidului comunist era socotită indecentă.

Cine a susținut, totuși, tezele din iulie?

Primii și cei mai entuziaști au fost scriitorii membri ai Comitetului Central al partidului: Eugen Barbu, Aurel Baranga, Mihnea Gheorghiu; activiști ai partidului cu veleități artistice sau gazetărești: Dumitru Popescu, Ion Traian Ștefănescu, Ilie Rădulescu; redactorii șefi ai revistelor, adjuncții lor, redactorii revistelor literare prin articolele de fond sau sub semnătură personală.

Din prima categorie: Eugen Barbu va ataca opera „născută din surse subiective, de aiurea"[3]. La modul concret, va scrie disprețuitor despre volumele de versuri apărute de curând la *Cartea Românească* sub semnătura lui Petre Anghel și Ana Blandiana. Nu lipsește Aurel Baranga, redactor șef la revista satirică *Urzica*. Fiind dramaturg, este îngrijorat că scriitorii români imită noul roman francez și teatrul absurdului: „în numele unei dramaturgii a absurdului, ne sunt înfățișate diferite deliruri verbale, pastișe elementare ale unei dramaturgii occidentale de orientare filozofică disperată"[4].

Din rândul activiștilor, Dumitru Popescu exclude influența occidentală, o dată cu posibilitatea oricărei mezalianțe ideologice: „Climatul afirmării personalității, a gândirii, nu înseamnă nicidecum afirmarea gândirii burgheze, ci afirmarea gândirii socialiste. Metoda dialogului și a comunicării nu înseamnă și pertractarea cu ideologia și moravurile burgheze, ci tocmai combaterea lor fermă"[5]. Ion Traian Ștefănescu, în același număr al *Scînteii*, va critica preluarea fără suficient discernământ a artei Vestului în facultățile cu profil literar și artistic iar Ilie Rădulescu, va fi aspru cu membrii de partid care au slăbit vigilența: „Altfel nu se explică de ce în publicații sau în edituri, conduse de membri ai partidului, pot să apară lucrări care nu numai că nu servesc unor țeluri educative, dar dimpotrivă, creează dificultăți însăși muncii educative a organizațiilor de partid, de tineret și a celorlalte organisme obștești"[6].

Poetul Aurel Dragoș Munteanu, cel care va fi după revoluție primul director general al Radioteleviziunii Române Libere, este acum un susținător al tezelor: „Tineretul nostru trebuie să crească într-o atmosferă lipsită de alcoolism, de intoxicație morală prin importuri întâmplătoare... Avem de propus lumii imaginea țării noastre de azi, trebuie să ne umplem spiritul cu artă bună, cu valori morale proprii poporului nostru"[7].

Eugen Barbu, de data aceasta în organul partidului, respectiv *Scînteia*, atacă evazionismul, vidarea de social a unor cărți recent apărute, mimetismul subiectelor și al stilului, ininteligibilul poeziei și critica tolerantă față de fenomene propagate din străinătate. El cunoaște și cauzele: scriitorii nu cunosc adevărata viață fiindcă își petrec timpul în cafenele. El vrea cărți pe înțelesul muncitorilor și cooperatorilor, „nu cărți obscure, de o simbolistică ce nu poate fi descifrată"[8]. Știe ce trebuie să producă scriitorii: „volume încărcate de problematica epocii noastre, de spiritul realităților noastre socialiste... destinate publicului mare, care după munca din uzine și de pe ogoare cere cu sete ce n-a scăzut deloc să se recunoască în nuvelele, povestirile și romanele noastre, în poezia noastră"[9]. În același număr al ziarului, Demostene Botez consideră excepționale măsurile propuse de Ceaușescu, tocmai pentru că beneficiarul este poporul care nu trebuie pervertit: „Preocupările artificiale pentru falsele «distracții spirituale» nu au făcut și nu vor face nicicând o mare literatură"[10].

Revista *România literară* nu se va mulțumi să fie de acord cu tezele, articolul de fond ridică problema la nivelul principiilor filozofice și etice: aici e vorba de demnitate, consideră editorialistul. Demnitatea scriitorului „este, într-o dublă accepție, forma cea mai înaltă a respectului față de sine însuși: față de opera sa și, deopotrivă, față de comportamentul său social. În măsura în care literatura pe care o scriem ne angajează ca oameni și ca buni cetățeni (și e firesc să ne angajeze), demnitatea scriitorului nu poate fi numai una profesională: ea este și una morală, umană. Aceste două laturi sunt totdeauna inseparabile: scriitorul răspunde față de fiecare din actele și din opțiunile sale individuale așa cum răspunde față de scrisul său; el constituie un

exemplu prin opera sa, prin conştiinţa rostului pe care această operă îl îndeplineşte în lume, şi totodată, prin atitudinea sa de si cu zi, ca membru al colectivităţii socialist, ca responsabil al unei publicaţii culturale, ca factor important de educaţie şi de progres”[11].

Se aduc elogii scriitorilor (nenumiţi!) care au luptat împotriva fascismului prin scrisul lor şi se consideră că în condiţii de libertate, obligaţiile scriitorilor de a sluji politica partidului comunist sunt şi mai mari şi decurg firesc: „În perioada de grea luptă antifascistă, dinaintea Eliberării, un scriitor progresist, un scriitor comunist exprima nu numai prin opera lui literară, dar şi prin actele de fiecare zi, în conduita lui socială, acea atitudine, care prin ea însăşi era exemplară, în combaterea urii de rasă, a huliganismului ideologic, teluric şi primitiv, a mistificărilor sub citate abuziv folosite. Omul şi opera erau astfel o veritabilă sinteză de autentică intelectualitate, de înalt umanism, De aici şi capacitatea, forţă de răspândire a mişcării noastre antifasciste, patriotismul ei elevat, potenţialul ei revoluţionar, mereu crescând şi eficient”[12].

Problema răspunderii scrisului nu este legată doar de el, ecuaţia fiind mai complexă, fiind în strânsă legătură, consideră editorialistul, cu publicul căruia se adresează. A nu înţelege această legătură devine un lucru grav. Pluteşte în aer ameninţarea: „A semăna confuzie – ideologică şi morală – este la fel de grav, de nedemn, indiferent dacă este la mijloc o operă importantă ori o simplă notă polemică, aruncată în paginile unei reviste. Cu atât mai grav, când publicul respectiv este un public tânăr ori în formare, care aşteaptă să fie îndrumat şi educat; cu atât mai condamnabil, când publicaţia respectivă apare sub egida – deloc efemeră, deloc personală – a uneia din cele mai importante instituţii, de dimensiune şi de răspundere colectivă”[13]. Se subînţelege că se preia în întregime viziunea din cuvântarea secretarului general, care atrăsese atenţia că uniunile de creaţie sunt mai răspunzătoare decât autorii înşişi pentru eventualele abateri de la norme.

Radu Cârneci, redactor şef al revistei *Ateneu*, îşi exprimă entuziasmul în numărul din luna iulie al revistei *Ateneu*; Lângă el, Petre Ghelmez, director al Editurii Albatros, Mihnea Gheorghiu, preşedinte al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, Pop Simion, redactor şef, Kovacs Gyorgy şi alţi şefi de instituţii culturale şi artistice. Mai semnează oriunde li se cere colaborarea: Mircea Maliţa, Alexandru Tănase, universitari, activişti şi muncitori.

Tot începând cu anul 1971, ministerul de specialitate e intitulat *Consiliul Naţional al Culturii şi Educaţiei Socialiste*, care va avea tot misiune propagandistică şi care trebuie „să joace un rol activ în crearea unei culturi socialiste care să contribuie la educarea morală a oamenilor, la educarea lor în spirit revoluţionar”[14]. Vor face exact astfel cu rezultate nemăsurabile noii activişti scoşi la înaintare de antrenorul ideologic, după ce va tot schimba între ei câţiva dintre secretarii Comitetului central al partidului Dumitru Popescu, Cornel Burtică, Ilie Rădulescu: Ion Jinga, Ion Traian Ştefănescu, Mihai Dulea, Ion Dodu Bălan, Dumitru Ghişe. Chiar dacă unii dintre demnitari au facultăţi şi nu au fost studenţi mediocri, nu sunt posibile schimbări majore, dat fiind faptul majoritatea instituţiilor de cultură sunt dirijate, pe faţă sau din umbră, de vechi kominternişti: Gogu Rădulescu, Leonte Răutu, George Macovescu, George Ivaşcu, Ştefan Voicu, Iorgu Iordan, Nestor Ignat, ş.a.

De altfel, Nicolae Ceauşescu şi soţia lui nu acceptă că este nevoie de profesionişti. Ştefan Andrei, fost ministru de externe şi fost viceprim ministru afirmă: „Despre artişti... el considera că nu este motivată elogierea elitiştilor şi a artiştilor. Oricine poate să fie artist, zicea el (...) Vorbea împotriva artiştilor profesionişti. Oricine poate să fie, să facă... Sunt cântăreţi populari care ar putea să fie mai mari ca toţi profesioniştii – asta spunea. Preferaţii lui au fost cântăreţi de muzică populară şi romanţe”[15].

Măsurile din iulie nu despart propriu-zis două etape ale aceleiaşi conduceri politice, aşa cum s-a afirmat grăbit. Ele nu vor fi aplicate decât parţial şi formal, chiar şi pentru că erau deja în vigoare înainte de a fi prezentate. Se scriu articole de adeziune, cuvântările supreme sunt apreciate drept excepţionale îndreptare[16]. Scriitorii nu sunt încântaţi de indicaţiile partidului şi o spun ori de câte ori au prilejul, între ei sau la şedinţe, în redacţii sau edituri.

În luna august 1971 sunt convocaţi la Comitetul Central conducătorii breslei, responsabilii principalelor publicaţii şi câţiva scriitori consideraţi reprezentativi. Zaharia Stanca îl informează pe Nicolae Ceauşescu că scriitorii sunt neliniştiţi şi nu înţeleg ce se doreşte de la ei, în condiţiile în care îşi văd de treaba lor în linişte. A.E. Baconsky, care avea experienţa confruntării directe cu puterea, fiindcă se ridicase împotriva proletcultismului şi la Conferinţa cu scriitorii din 1956, când se lepădase de ce scrisese la comandă, a criticat conţinutul tezelor. La fel Eugen Jebeleanu, care, se zicea, se cunoştea cu Ceauşescu de când erau tineri (istoricul Marian Preda afirmă că Eugen Jebeleanu a vorbit fără să se ridice de pe scaun). Marin Preda, spun mai mulţi martori oculari, l-ar fi avertizat pe Nicolae Ceauşescu în timpul unei audienţe că, în cazul în care se va reveni la realismul socialist în literatură, el se va sinucide. Nicolae Breban, membru supleant al CC al PCR, protestează public, în timpul unei călătorii în vestul Europei.

Editurile îşi văd însă de planurile lor, cu mici retuşuri. Se schimbă titlurile unor volume, ştiindu-se că activiştii se sperie de cuvinte. Revistele dau Cezarului partea lui şi opresc partea mare pentru ele: publică în primele două pagini ce le cere partidul, apoi opere considerate viabile: poeme, fragmente de roman, cronici literare. Nu va ţine însă prea mult duplicitatea.

Cărți de valoare, apreciate de critici și de publicul cititor, semnate de Marin Preda, Eugen Barbu, Augustin Buzura, Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Ștefan Bănulescu, Ion Lăncrănjan, Nicolae Breban, Petre Sălcudeanu, Constantin Țoiu, Petre Anghel, Mircea Ciobanu, George Bălăiță, Mihai Sin etc., cu o viziune continuatoare celei începută în 1964, vor continua să apară până la prăbușirea regimului totalitar în 1989.

Măsurile din iulie vor fi, în cele din urmă, și analizând obiectiv, furtună în paharul cu apă. Ecourile tezelor nu depășesc mult timp primele trei pagini tradițional conformiste ale revistelor culturale. Deși se scriu articole de adeziune, cuvântările supreme sunt apreciate drept excepționale îndreptare pentru cultură și creație, scriitorii și artiștii continuă să meargă pe căile abia deschise de cei șapte ani anteriori, sfidând instrucțiunile oficiale sau afirmând cu cea mai deplină bună-credință simulată că ei n-au făcut și nu fac altceva decât să aplice tezele.

Note:

1. Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine,* Vol. 2. București: Editura Semne, 2009, p. 44.
2. Dumitru Popescu, la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative. În: Scînteia, 8843/1971, p.6.
3. Eugen Barbu, *Un îndemn în numele socialismului*. În: Scînteia, nr 8840, 8 iulie 1971, p.2.
4. Aurel Baranga, la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative. În: Scînteia, 8843/1971, p. 5.
5. Dumitru Popescu, *art. cit.*
6. Ilie Rădulescu, la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative. În: Scînteia, 8843/1971, p. 2.
7. Aurel Dragoș Munteanu, *Cu spirit partinic*. În: Scînteia, nr 8840, 8843/1971, p.2.
8. Eugen Barbu, *art cit.*
9. *Ibidem.*
10. Demostene Botez, *Arta și literatura în slujba educației comuniste*. În: Scînteia, nr 8840, 8 iulie, 1971, p. 2.
11. *Demnitatea scriitorului*, editorial. În: România Literară, 51/1971, p. 1.
12. *Ibidem.*
13. *Ibidem.*
14. Nicolae Ceaușescu, *Plenara lărgită a Comitetului Municipal București al PCR*, toate ziarele din 13 octombrie 1971.
15. Șefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea, *I se spunea Machiavelli*. București: Editura Adevărul, 2011, p. 333.
16. Marian Popa, *op.cit.,* p. 96.

Bibliography:

Andrei, Ștefan, în dialog cu Lavinia Betea, *I se spunea Machiavelli / He Was Called Machiavelli*. București: Editura Adevărul, 2011.

Baranga, Aurel, *Opere vrednice de timpul nostru / Works worthy of our time*. În: România literară, 28/1971.

Barbu, Eugen, *Un îndemn în numele socialismului / A Call on Behalf of Socialism*. În: Scînteia, 8840/1971.

Botez, Demostene, *Arta și literatura în slujba educației comuniste / Art and Literature in the Service of Communist Education*. În: Scînteia 8840/1971.

Ceaușescu, Nicolae, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii / Proposed measures for the improvement of political-ideological activity, of the Marxist-Leninist education of Party members, of all working people*, În: România literară, 45/1971.

Ceaușescu, Nicolae, *Plenara lărgită a Comitetului Municipal București al PCR / Enlarged Plenum of Bucharest Municipal Committee of the Communist Party*, toate ziarele din 13 octombrie 1971.

Munteanu, Aurel Dragoș, *Cu spirit partinic/ In the Spirit of the Party*. În: Scînteia, 8840/1971.

Popa, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine / The History of Romanian Literature by Today to Tomorrow*, Vol. 2. București: Editura Semne, 2009.

*** *Condiția durabilității / The Sustainability Condition,* editorial. În: România literară, 3/1971.

*** *Întâlnirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu membrii ai Uniunii Scriitorilor / Nicolae Ceaușescu Meeting the Members of the Writers' Union*. În: România literară, 39/1971.

*** *Adunarea generală deschisă a organizației P.C.R. a Uniunii Scriitorilor / Public Meeting of Writers' Union's Romanian Comunist Party Organization*. În: România literară, 41/1971.

*** *Scriitorii își spun cuvântul/ Writers Tell their Word,* editorial. În: România literară,47/1971.

*** *Climat literar / Literary Climate*, editorial. În: România literară, 49/1971.

*** *Demnitatea scriitorului / Writer's Dignity*, editorial. În: România literară, 51/1971

*** *Realitatea / Reality,* editorial. În: România literară, 52/1971.

Cercetare realizată în cadrul proiectului POSDRU/ CPP107/DMI1.5/S/78651 cu titlul „Armonizarea valențelor românești cu cele ale comunității europene", cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013